

Gondolatok Takáts Gyula *Becei agenda* (Pécs, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, 2018) című könyve megjelenése alkalmából

„... Ez a nagy csend és távlat bizonyos mértékig gyógyít. Életem legnagyobb ajándéka Bece. Hálával gondolok a véletlenre is, amelyik akkor, azaz harmincegy éve segített, hogy megvegyem ezt” – írta Takáts Gyula 1984 őszén pincenaplójába. A művészi grafikai számára is témát adó Bece alkotás szülötte, munka eredménye volt, amely aztán megtervezője, megteremtője, létrehozója számára élő, embert gazdagító valósággá vált. Nem egyszerűen köznapi, hanem „tündérvilággá”, a remete-lét otthonává, a nagyra értékelt csend és magány birodalmává, amely szőlővel, musttal, borral ajándékozta meg az érte munkát végzőket, amelynek neszei Csú üzenetét sugallták, és ha ez a nagy hegy megbetegedett, ahogyan ez a kilencvenes évek közepén/végén be is következett, akkor az ember és a gazdaság is beteggé vált. Mert a hegy és ők, egyek voltak.

Szerencsésnek mondható, hogy az erről szóló *Becei agenda* szövege előkerült és megjelenhetett, az előbbi Szabó Péter agrármérnök, Takáts Gyula „utolsó vincel-lérének”, utóbbi Parill Orsolya jogutódnak köszönhetően.

Az izgalmas, érdekes előtörténet a könyv bevezetőjében olvasható. Az agenda tennivalók feljegyzésére, történések regisztrálására szolgáló könyvecske. Takáts Gyula pincenapló-jegyzetei nem csupán az 1967-ben indult becei szőlő- és gyümölcsfatelepítések, a pincertervezés és -építés – precíz kimutatások által, hosszú oldalakon át kísért – száraznak tűnő adatgyűjteménye, hanem a szőlőművelés, a bortermelés, a szüret, a pincerendezés, a pincepatikai munkák érzékletes leírása is. Mindazon „szép és nevelő tevékenység”, amelynek következtében „iszonyú kézi és lelki munka” eredményeként átalakult a hegy, létrejött a később legendássá vált becei birodalom; szömörccével, fenyővel, borókával, ritka növényekkel a saját arborétum; a fehérre festett pincével pedig „a bor kis barokk kápolnája”.

A könyvben hajlamosak lehetnénk könnyedén átsiklani a szőlő- és gyümölcsfatelepítési terveken, a napszámosok és a segítők által elvégzett munkák szisztematikus kimutatásán, a gyümölcsfa-számlákon, a költő 1967-es pincertervezetének rajzán, ha nem tudnánk, hogy számára ez akkor magát az életet jelentette. Idejének jelentős részét ennek létrehozására áldozta, honoráriumait ebbe fektette bele, például „hatvan versért vett hatvan mandulafát”, és rengeteg munka, kaszálás, kikapálás, kötözés, permetezés, metszés, sarabolás, szénaégetés, ültetés, lyukásás, bekapálás, gazolás, fattyazás vezetett el – néhány év alatt – 1970-ben az első szürethez, majd az általa mindig várt eredményeket gondosan rögzítő noteszben a továbbiakhoz, például a szörnyű évnek nevezett 1977-eshez, amikor első feleségét, Szabó Ilonát, Lonciát elveszítette.

Munkaszervezési, növényápolási gondoktól kísértén kerül közel egymáshoz az évek során a természet és az ember, végtelenül sok munkával válik a költő barátjává a hegy, és teremődik meg mindaz, ami az esztelen életben, az embertelen élet-

formában, a természetből és természetéből kivetkőzött emberek világában is képes létrehozni a szép, az értelmes élet lehetőségét, megteremteni a természet és az ember harmóniájának esélyét – a költő válaszáat a zord világra. A pincenapló-jegyzetekben – és Takáts lírájában is – a hegy sajátos metaforává válik; az alkotásra alkalmas környezet, az emberi lehetőségek valóra váltásának világává, ahová a költő nem csak könnyedén belépni törekszik, mert ő nem csak megfigyelője, krónikása, ábrázolója a természeti környezetnek, hanem művelője, alakítója, formálója is: munkatervező és munkaszervező, aki maga is növényeket ültet, gondoz, szőlőt művel, bort termel és fejt, így a sajátjává, magáévá teszi a tájat.

Ezekben az évtizedekben született tollrajzai – például a *Kertem Becén*, a *Pincém fái*, a *Becei faszorok* és a többi – mind ennek bizonyítékai. „Egyik kedves barátom” – írja oda az 1979-es, mandulafát ábrázoló tollrajzára. És miközben a könyv tanúsága szerint az ember tájformáló, természetalakító szerepet tölt be, ez viszont is igaz: a táj, a természet embernemesítő hatású, természet és ember egymás kölcsönös alakítója, formálója, gazdagítója. Így bontakozik ki a pincenapló-jegyzetekben Takáts Gyula sajátos természetfilozófiája, a Fodor András által természetvallásnak nevezett világlátása.

És bár Bece az alkotásra alkalmas hely, versek születésének helyszíne, a líra otthona, ám ez a hegy nem a hatalmas mészkőhegységre, a Parnasszusra emlékeztet, ahová a feljutás vágya hajtja, űzi a mindenkori dalnokokat, ahol a hitrege szerint a múzsák laknak Görögországban, és amelynek szikláiról a templomrablókat és az istentagadókat taszítják a mélybe, amelynek oldalában a Delfi jóshely működik. Nem. Bece nem olyan, mint Apollón szent hegye. A szőlőültetés, -gondozás, a szüret, a must, a bor, a mámor, a hegyi élet eszünkbe juttathatja a szenvedély, az eksztázis, a bor istenének, Dionysosnak az alakját, a teraszbástyán nagy cserepekben pirosan égő muskátlik pedig Görögországot, Krétát és annak több ezer éves, csodálatos városát, Irakliont idézik a költő számára.

Az agendát olvasva kirajzolódik számunkra az a gigászi küzdelem is, amit Takáts Gyula folytatott itt harmonikus életkörülményeinek kialakításáért, megteremtéséért. A *Becei agenda* szerint „Nincs egy árva perc a hegyen teendőnk nélkül... Már egy hete egyvégtében dolgozunk, hogy rendbe szedjük a tó feletti világunkat... Mintha hegyi pokolban járna az ember, akkora a hőség... Az ember lelke is kitikkad...” – olvashatjuk az 1983. július 5-i bejegyzésben. A keze, lába kiszáradt, a rinocéroszbőrhöz hasonló – írja, de azért lendületesen dolgozik: permetezik, bort fejt, betonhordót szigetel, egyszer a szoba padlózatát teszi rendbe, máskor ciszternát tisztít, madarat, fát, virágot határoz, lugast igazgat és kötöz, kőrisfákat formáz, a maga termelte must percegését várja, aminek a minősége becsületbeli kérdés is számára. Néha pihenésként, szellemi kikapcsolódásként Marcus Aureliust vagy Diderot-t olvas, és élvezi a nagy, a rettentő magányt, ezt a nagyon szent dolgot, meg a már kisgyerekkorától szeretett „gyönyörű csendet”, és megállapítja magában, hogy remetének születni kell. Önvizsgálatot végez, hogy tudna-e úgy élni, mint a balkáni remeték. Válasza: talán igen.

Bece-hegy ezekben az időkben életstílust is jelent számára; megművelésével, szikláival és varázslatos távlatával. Mondhatni azt is: az tanította őt a harmonikus és boldog életre a sok embertelenség közepette. „Bece olyan mint egy lírai életmű. Állandóan művelni, javítani, munkálni kell.” – olvashatjuk. Máshol pedig őszinte vallomást tesz: „1953 óta Bece velem és bennem él”. Takáts itt és így válik igazi hegyi emberré, itt lesz a magány és a csend szerelmese, itt szereti meg a mustból borrá átalakulás hangulatát, a mustok zsongását, a hasznos és szép munkától kifáradt estétet, az itt élő egyszerű emberek között megérinti a hangulat, amelyben van valami görög, valami melankolikus derű. A becei kis „költői ketrecében” alig várja, hogy esténként megpihenjen, ahol „Szentivánéji álom”-hangulat veszi körül. Egy olyan világ, amely alkotásra ösztönző. Így válik ez a tanulságos teremtéstörténet a költőnek nem csak a természet, hanem az emberlét humanizálásáért, a szép életért, a harmóniához hasonló rendszerért folytatott küzdelme dokumentumává is.

Közel három évtized becei világról tanúskodnak tehát a feljegyzések. És miközben Takáts Gyula hegyi emberként éli életét, szonettek írásakor nem csak az alkotással foglalkozik, hanem a világ helyzetén is gondolkodik, történelmünk dicső és tragikus napjain. Így Aradon is töpreng, és e közben észrevétlenül kitágul számára a becei horizont: a Kunffy Lajostól örökölt „festők asztalánál” megjelennek számára a múlt nagyjai, Rippl-Rónai, Iványi-Grünwald, Medgyessy, Vaszary, és személyükben, testi valójukban is sorra a kiváló kortársak, Fodor Andrástól Berzsenyi Tiborig, Görgey Gábortól Pethő Bertalanig.

A pincenapló-jegyzetek tanúsága szerint az évtizedek során, 1995-re nagyot változik a világ: változik Takáts magánélete, megváltozik a hegy is. Beteg a második felesége, Stefike, beteg a hegy, beteg a szőlő, beteg a gazdaság. Üresek a zsebek, egyre üresek a pincék, a régiek egymás után hálnak ki. Régen ez a hegy Csuval izent, és beszélt. Most már igen drága hobbivá, alig fenntartható szenvedéllyé vált. Legfeljebb a pihenés reményét adja. A költő – aki az utolsó bejegyzésben Marcus Aureliust olvassa – egyre nehezebben látja már a betűket, „a sötétségbe még sötétebb kísért” – írja jegyzetei végén. Az 1995. szeptember 19-i dátumnál a pincenapló írása abba is marad...

De a *Becei agenda* még valamit üzen az utódoknak. Hiszen a költő számára Bece-hegy nem csak életstílust jelent, nem csak az emberlét humanizálási kísérletét, hanem a szorongató, embert korlátozó világgal szemben – a megküzdött és kiverekedett – emberi és művészi szabadságot is jelképezi, az önmegvalósítás, a szabadság, a teremtés szimbólumává is válik.

A pincenapló-jegyzeteket a 2005-ös *Öt esztendő Drangalagban* és a 2016-os *Újabb évek Drangalagban* című naplókötetekkel (mindhárom a Pro Pannonia kiadása) szellemi rokonság fűzi egybe, életfilozófiájában, gondolatiságában azok sajátos folytatása. Az ember és a természet szimbiózisára épülő világával, tájszeretetével, a „hegyi ember” bölcs humánumával, természetformáló, teremtő erejével pedig azoknak méltó szellemi társa.